

מראי מקומות - חגיגה

ה:

א. ידו נטוי עלינו

העיר המהרש"א, הא קרא זו נכתב לרעה, דלא שב אפו וידו עדיין נטוי עלינו לרעה, וא"כ מה שייך לומר כן בלשון טוב. וביאר הבית הלוי (פ' ויצא) ע"פ מה שהעיר בדעת הטור, דס"ל דאבידה מדעת הפקר הוא, למשל אם מניח כיסו ברה"ה הפקר הוא, ומ"מ מי שזרק כלי שלו מהגג, אין הכלי נחשב להפקר, ומאי שנא. וביאר דהחילוק הוא, דמי שמניח כיסו ברה"ר ולא אכפ"ל כלל מה יהי בו, בזה אמרי' דהפקר הוא. אבל בזורק כליו לשוברם, דיש לו בזה כוונה ורצון לשוברם, אז כל זמן שלא נשברו, הם שלו עדיין. וזהו ג"כ הפשט בגמ' כאן, דהצדוקי אמר עמא דאהדיניהו מרי' לאפי' מיני', דכבר סילק הקב"ה רשותו מהם ואינם עוד שלו כלל. והראה לו ריב"ח, ידו נטוי עלינו, דהיינו דשלחם לשם בכוונה מיוחדת, כדי שישבילו שם יסורים, והוי כמו שזרק כלי לשוברם, דהם שלו עדיין.

ב. ועל שא"א לעסוק בתורה ועוסק

תמה המהרש"א, למה בוכה בשבילו, אדרבה, הו"ל לשמוח עליו. וביאר דמדויק מלשון הגמ', דנקטה דמי שא"א לעסוק בתורה ואינו עוסק, ולא קאמר "ואינו עוסק בתורה", וכן להיפוך, על שאפשר לעסוק בתורה, ואינו עוסק [ולא קאמר "בתורה"]. וביאר, דמי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, דהיינו, אינו עוסק אפי' בדברים אחרים, אלא הולך בטל, ד' בוכה בשבילו. ואף מי שא"א לעסוק בתורה, ולא משום דא"א לו ממש, אלא משום שהוא באמת עוסק בדברים אחרים [וזהו הביאור של "ועוסק", שעוסק בדברים אחרים], אפי' עליו בוכה הקב"ה, שהי"ל להניח כל עסקיו ולעסוק בתורה. וע"ע בתורת הבית (למחן החפץ חיים, פרק ה', בהגה"ה) שביאר, דבאופן א' הקב"ה מצטער על עינוי נפשו, דאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. ובאופן ב', הקב"ה מצטער על עינוי גופו, דהיינו, דמשום עינוי ודוחקו אינו יכול ללמוד, ואעפ"כ הוא דוחק עצמו יותר מכוחו ללמוד תורה, ובזה מתוסף אהבת הקב"ה אליו באין שיעור, ומצטער מאד כשרואה גודל דוחקו.

ג. מאיגרא רם לבירא עמיקתא

הק' השיחות מוסר (תשל"א, י"ג), מהו הקשר בין נפילת המגילת קינות מידו לבין מה שאמר רבי השליך משמים ארץ, מאיגרא רם לבירא עמיקתא. וביאר, דבאמת אין נפק"מ להמגילה עצמה בין אם היא מונחת במקום גבוה או מונחת על הארץ, אלא שעצם הנפילה ממקום גבוה למקום נמוך, שהיא הגורמת לקריעת הספר ולקלקולו, ומתוך כך נתעורר לפרש המקרא הזה, השליך משמים ארץ תפארת ישראל, שמלבד הירידה

של קרן ישראל משמים לארץ, דנמצאו בארץ, הי' בכך גם הנזק של עצם הנפילה והחבטה העזה, וזהו המימרא מאיגרא רם לבירא עמיקתא.

ד. איכא צורבא מרבנן הכא, נזיל ונקביל אפי', וכו'

יש לעי', מה הביאור במעשה זו, דמעיקרא סברו שניהם ללכת לקבל פניו, וכיון ששמעו דסומא הוא, ס"ל לר' חייא דא"כ אין לרבי לזלזל בנשיאותו לקבל פניו, ורבי לא הסכים עמו. וכ' העיון יעקב, דמעיקרא סברו דצריכים שניהם לקבל פניו, שהרי ת"ח הוא. אבל כשנתברר דסומא הוא, ואין לו הרגש בכבודו, ס"ל לר' חייא דא"כ אין הנשיא מחוייב לזלזל בכבודו כדי לקבל פניו, שהרי כל הדין לקבל פניו הוא רק לפניו משורת הדין [וכמבואר מברכתו, "אתם מקבילים וכו'"], דמשמע שעשו לפניו משורת הדין, ולכן אין לנשיא לזלזל בכבודו בשביל זה. ומה שרבי הלך, ולא חשש שיהי' זלזול בכבודו, כ' המאירי "כבוד ת"ח כל אדם מוזהר בו, אפי' נשיא שמוחל על כבודו והולך להקביל פני חכם, אי"ז אצלו מיעוט שררה, אלא מדת הדורה, וכו'".

ה. ויחי עוד לנצח... ומה הרואה חכמים במיתתן

כ' הדרכי משה (יו"ד של"ט, ב') דמכאן יש טעם לחבב מצות עמידה על המת בשעת יציאת נשמה, וכ"כ ברמ"א שם (סעי' ד'). וכן פי' המהרש"א כאן, ד"במיתתן" היינו בשעת יציאת נפש.

ו. וכן במדת פורענות, וכו'

הק' תוס' בסוטה (יא. ד"ה מרים), הא אמרי' דמדה טובה מרובה ממדת פורענות, ולכאנ' משמע כאן דשנים, והניח בקו'. וכ' התוס' יו"ט (סוטה א', ט'), "ולי נראה דל"ק ולא מידי, שמפני מדת טובה הוצרך הפורענות להתאחר כ"כ, כמו שפרש"י בפ' החומש, כדי שלא ימות א' מהן פחות מבן ס"ו. וכ' המהרש"א (כאן) דאי"ז כלל דלעולם מדה טובה מרובה מפורענות, דאף בטובה יש חילוקים, דלאוהביו כתיב לאלפים דור, ולשומרי מצוותיו, דהיינו מיראה, כתי' לאלף דור, ועכ"פ אינו פחות ממדת הרעה.

ז. וכי ארבעים שנה חטאו, והלא ארבעים יום חטאו, וכו' העיר העיון יעקב, למה צריך לקושיא ותירוץ, הלא מפורש הוא בקרא שהחשבון הוא יום לשנה. וביאר דעדיין הי' ק' להגמ', נניח דהעונש הוא יום לשנה, אבל משמע דכמספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים שנה, דהעונש הוא על מה שתרו את הארץ למ' שנה, וע"ז הקשו דהא לא חטאו למ' שנה, אלא למ' ימים, אלא לומר לך וכו'.